

2. Прокопа І. Депресивні сільські території: методичні засади визначення / І. Прокопа, О. Попова // Економіка України. – №8, 2007. – С. 61–70.
3. Прокопа І. Депресивність аграрних територій: український вимір / І. Прокопа, Л. Шепотько // Економіка України. – №7, 2003. – С. 59–66.
4. Шепотько Л. Визначення сільських населених пунктів, що потребують державного протекціонізму / Л. Шепотько, Д. Мотрунич, І. Прокопа, О. Максимюк // Проекти нормативних і методичних матеріалів. – К., 1998. – С. 10–13.

Надіслано до редколегії 4.11.08

УДК 911.3 (477)

А. О. Корнус

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ПРОЦЕСУ У ПІВНІЧНО-СХІДНОМУ РЕГІОНІ УКРАЇНИ

На підставі агрегованого рейтингу економічного середовища встановлено регіональні особливості розвитку цієї складової суспільно-географічного процесу в розрізі адміністративних областей Північно-Східного регіону України.

Постановка проблеми. Перехід до сталого розвитку вимагає зрушень як у сфері свідомості та духовності, так і трансформації матеріальних основ існування суспільства – економічних умов, які створюють базис для соціального розвитку і прогресу. Більш того, такий перехід має проходити узгоджено, тобто за відносно вирівняних темпів соціально-економічного розвитку суспільно-географічних систем різних рівнів. Отже, необхідною передумовою переходу до сталого розвитку є дослідження темпів розвитку складових соціогеосистем і, у першу чергу, економічної складової, а також забезпечення їхнього вирівнювання.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Методичним основам дослідження соціогеопроектів в регіональних соціогеосистемах та питанням територіальної організації суспільно-географічних процесів в Україні присвячено кілька праць. Просторовим аспектам організації та стану суспільно-географічного процесу в регіонах України та класифікації останніх на підставі різноманітних індексів, рейтингів, асоціативності і динаміки присвячені [6, 7]. З позицій синергетики названі вище питання розглянуті у [5].

Формулювання мети і завдань дослідження. Для України основні проблеми переходу до сталого розвитку пов'язані з соціально-економічними причинами. У зв'язку з цим, основними завданнями дослідження є висвітлення основних тенденцій економічної складової суспільно-географічного процесу у Північно-Східному регіоні України, оцінка неоднорідності областей регіону за економічним розвитком, виявлення співвідношення темпів розвитку регіонів.

Викладення основного матеріалу. Під Північно-Східним регіоном у нашій роботі розуміється територіальна система, що складається з чотирьох областей України: Луганської, Сумської, Харківської і Полтавської (рис. 1). Загальна площа території, що вивчається, – 84,0 тис. км², (13,92 % території України). Станом на 1.09.2007 р. тут проживало близько 4,1 млн. осіб, зокрема (без урахування чисель-

ності населення м. Харкова) у Харківській області – 1,3 млн. осіб (31,7 %), у Полтавській області – 1,5 млн. осіб (36,6 %), у Сумській області 1,2 млн. осіб (19,3 %). Ще 1,4 млн. осіб проживало в м. Харкові. Чисельність населення даної території складає 5,5 млн. осіб (11,8 % населення України).

Рис. 1. Північно-Східний регіон України

Для оцінки темпів економічного розвитку адміністративних областей північного сходу України використано агрегований рейтинг економічного середовища [8], що розраховувався за методикою Міжнародного центру перспективних досліджень як середнє геометричне показників, основними з яких були індекси зростання (скорочення) обсягів промислового чи сільськогосподарського виробництва, створення товарів, послуг до рівня попереднього року, розрахованих за [1-4].

Промисловість. Темпи приросту обсягів промислового виробництва в областях Північно-Східного регіону протягом 2005-2007 рр. перевищували 100 %, хоча й були нижчими, ніж середні темпи по Україні, які стабільно зростали. Харківська область вигідно виділялась на тлі інших, маючи найкращі показники – у середньому 112,6 %. Дещо відставали Луганська і Сумська області, які протягом зазначеного періоду демонстрували темпи зростання обсягів промислового виробництва на рівні 106 – 108 %. Найбільш скромні показники мала Полтавська область – 102,4 %.

У цілому по Україні приріст обсягів виробництва (вироблено промислової продукції, виконано робіт, послуг) склав 106,5 %, тобто в більшості з розглянутих нами областей темпи зростання були близькими до середніх у державі і лише в Харківській області удвічі перевищували середньоукраїнський показник.

За темпами приросту промислового виробництва протягом останніх трьох років (рис. 2). Харківська область посіла 14-е місце, Сумська – 16-е, Луганська – 18-е, а Полтавська область – 21-е місце серед 27 регіонів України. Такий стан справ

на Полтавщині обумовлений низькими темпами приросту у переробній промисловості, де темпи зростання становили лише 3,3 %.

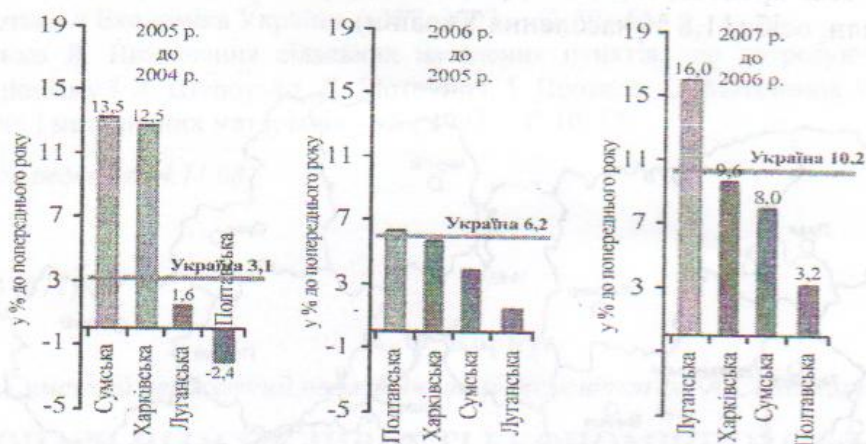

Рис. 2. Темпи приросту (скорочення) обсягів промислового виробництва в адміністративних областях Північно-Східного регіону України

У добувній промисловості Луганської області обсяги виробленої продукції порівняно з 2006 р. скоротилися на 3,2 %, у тому числі на підприємствах з видобування та збагачення кам'яного вугілля – на 4 %. Зберігається приріст виробництва у видобуванні природного газу і піску та гравію (52,8 % і 1,3 % відповідно). За 2007 р. на підприємствах вугільної промисловості видобуто 17,9 млн. готового вугілля, що на 8,7 % менше, ніж торік. У Полтавській області виробництво продукції підприємствами добувної промисловості проти 2006 р. збільшилось на 3,4 %. За 2007 р. видобуто 494,5 тис.т сирої нафти, що на 3,2 % більше, ніж за 2006 р., 691,3 тис.т газового конденсату (на 3,5 % менше), 7360,6 млн.м³ природного газу (на 2,8% менше).

У добувній промисловості Сумської області 2007 р. порівняно з попереднім роком виробництво зросло на 0,7 %. Як і у Полтавській області, цього досягнуто за рахунок збільшення видобутку нафти, а також природного газу. Обсяги виробництва добувної промисловості Харківської збільшилися на 0,6 %. У добуванні корисних копалин, крім паливно-енергетичних, темпи виробництва тут зросли на 44%. В той же час у добуванні паливно-енергетичних корисних копалин було скорочення обсягів. За 2007 р. на 15,7 % зменшився видобуток попутного нафтового газу, на 14,5 % – сирої нафти. Поряд з цим, видобуто 8,3 млрд.м³ природного газу та 149,8 тис.т. газового конденсату, що відповідно на 1,4 % та 1,7 % більше, ніж у 2006 р.

У переробній промисловості найвищі темпи зростання спостерігалися на підприємствах Луганської області, де обсяги виробництва порівняно з 2006 р. зросли на 19,6 %, випуск продукції у Харківській області порівняно з минулим роком збільшився на 11,8 %. У переробній промисловості Сумщини, на яку припадає понад дві третини промислового виробництва області, за 2007 р. порівняно з 2006 р. обсяг продукції збільшився на 11,5 %, у Полтавській області цей показник склав лише 3,3 %.

Будівельна діяльність. У будівництві, на жаль, ситуація дещо гірша. За останні 11 років жодній з областей не вдалося досягти динамічного зростання у цій галузі. Більш того, за 1995 – 2006 рр. середній індекс обсягу виконаних будівельних робіт склав 92 – 93 % і лише в Харківській області дещо перевищив 96 %. За 2001-2007 рр. ситуація трохи покращилася. У Сумській області темп зростання обсягів

будівельних робіт становив 106,1 %, що на 1 % менше, ніж у Харківській області (107,1 %). Найменш інтенсивно будівництво розвивалося у Полтавській області, підприємствами якої за вказаний період досягнуто приросту лише на рівні 101,3 %. За темпами зростання обсягів будівельних робіт Харківська і Сумська області серед регіонів України посіли сусідні 14-15 місця, Луганська – 24 місце (104,5 %), а Полтавська – останнє 27 місце з 27 регіонів України.

Транспорт. За 2007 р. всіма видами транспорту у Харківській області перевезено 43,8 млн. т вантажів і 749,8 млн. пасажирів. Проти минулого року обсяги вантажних перевезень зросли на 5,5 %, пасажирських – зменшилися на 3,2 %. Підприємствами транспорту Полтавської області протягом 2007 р. перевезено 29,1 млн. т вантажів, що на 2,0 % більше, ніж за 2006 р. Пасажирським транспортом за 2007 р. перевезено 208,5 млн. пасажирів, що більше рівня 2006 р. на 8,9 %. За 2007 р. підприємствами транспорту Луганської перевезено 37,2 млн. т вантажів, у т. ч. залізничним транспортом 29,4 млн. т, пасажирським 7,8 млн. т, що на 9,9 % більше, ніж за 2006 р. Послугами пасажирського транспорту у ній скористалися 441,3 млн. пасажирів, обсяг перевезених пасажирів збільшився на 8,7 %.

Сумська область – єдина в регіоні, де спостерігалось скорочення обсягів як вантажних, так і пасажирських перевезень. За 2007 р. всіма видами транспорту Сумської області перевезено 5080,0 тис. т вантажів, що складає 95,6 % обсягів перевезень 2006 р. Перевезено 12,3 млн. пасажирів, що на 0,6% менше, ніж за 2006 р.

Сільське господарство. Значно гіршою, ніж у промисловості та будівництві, виглядала ситуація у агропромисловому комплексі (рис. 3).

За 1995 – 2006 рр. середній геометричний індекс річного сільськогосподарського виробництва не перевищував 100 %, тобто ситуація у сільському господарстві стійко погіршувалася. Найбільш високими темпами обсяги сільгоспвиробництва скорочувалися у Сумській області – 2,5 % на рік. Дещо кращою (хоча також у цілому негативною) була ситуація і у областях-лідерах – середньорічне скорочення обсягів валової продукції сільського господарства у Харківській області становило 0,2 %, у Полтавській – 0,3 %.

За останні 6 років (2001-2007 рр.) рейтинги областей виглядають по-іншому, ситуація дещо стабілізувалася, хоча про її суттєве покращення мова не йде. Половина областей регіону демонстрували рівень зростання обсягів продукції сільського господарства нижче середньоукраїнського показника, маючи скорочення по відношенню до рівня кожного попереднього року близько 0,3 % (Харківська область – 99,68 %, Сумська область 99,67 %) при показнику в цілому по Україні 100,35 %. В областях-лідерах за вказаний період спостерігалось невелике зростання обсягів сільгоспвиробництва (Полтавська – 104,2 %, Луганська – 103,4 %).

Висновки. За результатами аналізу агрегованих рейтингів економічного середовища і асоціативного аналізу регіонів встановлено, що в економічному розвитку адміністративних областей Північно-Східного регіону України спостерігається нерівномірність, при цьому більш високі показники характерні для Харківської області. Відносно високими показниками характеризується і Луганська область; низькими – Сумська і Полтавська області. Звідси витікає важливість державної регіональної політики, спрямованої на підйом продуктивних сил у відносно відстаючих областях. Певну роль у вирішенні даної проблеми може зіграти міжнародна трансгранична співпраця на базі єврорегіонів і створення спеціальних економічних зон.

Слід зазначити, що ці оцінки вимагають обережного використання. Деякі показники, наприклад, збільшення обсягів будівництва, можуть бути пов'язані не з результатами розвитку регіону, а із зовнішніми чинниками (наприклад, будівницт-

во загальнодержавного значення за бюджетні кошти у певному регіоні). Також рейтинги можуть бути необ'єктивними як показники результативності місцевих органів влади, оскільки деякі з них мають об'єктивні передумови до кращих, а деякі до гірших (наприклад, результати сільського господарства в регіонах з несприятливими природними процесами) результатів розвитку, що знаходиться поза можливостями державної політики в короткостроковому періоді.

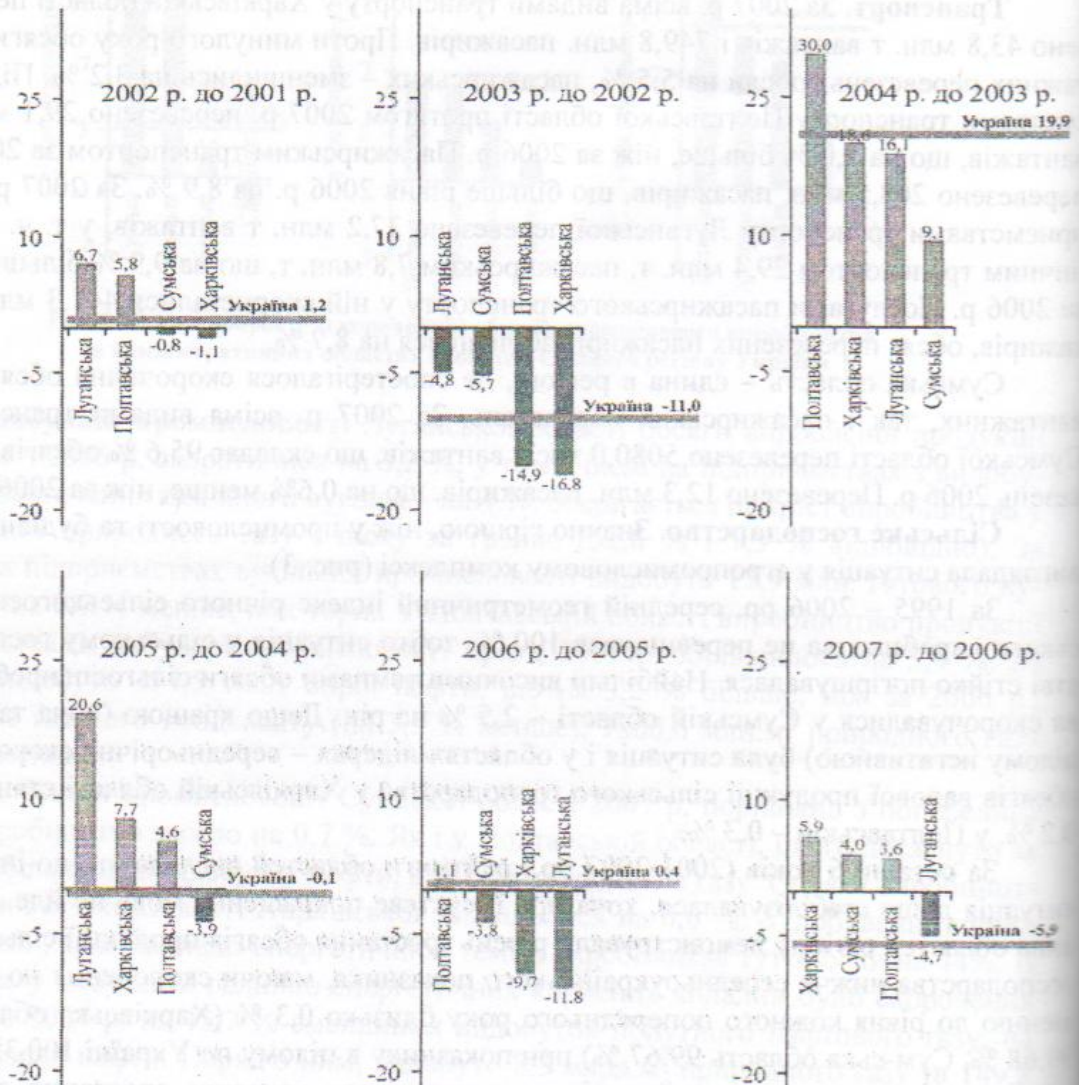

Рис. 3. Темпи приросту (скорочення) обсягів сільськогосподарського виробництва в адміністративних областях Північно-Східного регіону України

Бібліографічні посилання

1. Соціально-економічне становище Харківської області за 2007 рік (повідомлення для засобів масової інформації). – Х., 2008. – 18 с.
2. Соціально-економічне становище Сумської області за 2007 рік: Статистичний бюлетень. – Суми, 2008. – 142 с.
3. Соціально-економічне становище Полтавської області за 2007 рік. – Полтава, 2008. – 7 с.
4. Соціально-економічне становище Луганської області за 2007 рік: Повідомлення Головного управління статистики у Луганській області. – Луганськ, 2008. – 16 с.
5. Князева Е. Н. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпы. / Е. Н. Князева, С. Г. Курдюмов – СПб., 2002. – 414 с.

5. Немець Л. М. Просторова організація соціально-географічних процесів в Україні / Л.М. Немець, Я.Б. Олійник, К. А. Немець. – Х., 2003. – 160 с.
6. Немець Л. Н. Устойчивое развитие: социально-географические аспекты (на примере Украины) / Л. Н. Немец. – Х., 2003. – 383 с.
7. <http://www.icps.kiev.ua>

Надійшла до редколегії 15.10.08

УДК 528.94

Н. М. Дук

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ КАРТОГРАФУВАННЯ МИТНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Викладено особливості інформаційного забезпечення картографування митної справи. Представлена систематизація інформаційних ресурсів як основа їх ефективного використання.

Актуальність та стан проблеми дослідження. Актуальність проблеми географічного дослідження та картографування митної справи як засобу підвищення ефективності митної діяльності, неодноразово підкреслювалась географами та фахівцями митної справи. В останні роки з'явилась низка публікацій, в яких розглянуто теоретико-методологічні й прикладні питання географічного вивчення митної справи, природних, соціально-економічних, історичних та геополітичних чинників функціонування митної системи України, перспективи її розвитку, логістичні аспекти митної діяльності, картографування митної справи [1-3; 4; 8; 9 та ін.]. Однак, низка теоретичних і методичних питань картографічного забезпечення митної діяльності залишаються невирішеними, зокрема, питання інформаційного забезпечення картографування митної справи.

Метою статті є розгляд специфіки збору, аналізу, систематизації й особливості використання джерел інформації для картографування митної справи.

Виклад основного матеріалу. Джерельна база системного картографування митної справи формується у процесі первинного вивчення досліджуваного явища, збору даних, опрацювання та систематизації різноманітної інформації, напрацювання знань щодо об'єкту картографування.

Тлумачення понять «дані», «інформація», «знання» дається вченими різних галузей науки: психологами, філософами, географами, картографами та ін. За [4; 6] дані є сукупністю фактів і відомостей, поданих у будь-якому формалізованому вигляді, про просторову визначеність реальних об'єктів. Це сировина, яку шляхом обробки можна перетворити на інформацію. Для її отримання необхідно аналізувати дані, лише запрограмована їхня організація набуває зміст інформації, спрямованої на вирішення певних задач.

Під час картографування, в геоінформаційних системах використовується геоінформація – тематично різноманітна, порівнянна, координована, масштабована і генералізована у просторі і часі [4], одержана різними методами. Від повноти, достовірності, точності інформації залежать відповідні якості картографічних мо-